

Keuzes in de AI-revolutie

Speech Willemijn Aerdts

Opening academisch jaar Universiteit Leiden, Amare Den Haag

1. Terug op een vertrouwde plek

Het is bijzonder om hier weer te staan.

Nog maar enkele maanden geleden werkte ik als wetenschapper aan de Universiteit Leiden, hier in Den Haag. De Haagse campus is ontstaan vanuit de gedachte dat wetenschap niet op afstand moet staan, maar juist middenin de samenleving. Dichtbij politiek, bestuur en de grote maatschappelijke vraagstukken van deze tijd.

Mijn rol is veranderd. Maar ook als staatsecretaris blijf ik aan één overtuiging altijd vasthouden: grote maatschappelijke veranderingen kunnen we alleen sámen vormgeven. Alleen wanneer mensen, bedrijven, politiek en wetenschap ieder hun eigen verantwoordelijkheid nemen én samen optrekken, komen we verder.

En misschien is er op dit moment geen ontwikkeling waarbij dat belangrijker is dan bij kunstmatige intelligentie.

2. We zitten midden in de AI-revolutie

We zitten midden in de AI-revolutie.

Dat is een groot woord. Maar ik gebruik het bewust. AI heeft invloed op bijna alles wat we doen. Op ons werk. Op ons onderwijs. Op ons onderzoek. En uiteindelijk ook op de manier waarop we als samenleving keuzes maken.

De kansen zijn enorm en die pakken we in Nederland met beide handen aan. Om een voorbeeld te noemen: In het UMC Groningen spoort AI sneller en beter ziektes zoals kanker op. In Amsterdam worden nieuwe grondstoffen ontwikkeld die een rol kunnen spelen in de energietransitie en in de landbouw verwijdt een robot het onkruid met AI, veel sneller dan boeren dat zelf kunnen. En onze microchipsector is de onmisbare basis van het internationale AI-ecosysteem.

Maar een revolutie als deze dwingt ons ook vanzelfsprekendheden opnieuw te bevragen. Wat gebeurt er met ons werk? Welke vaardigheden moeten mensen zelf blijven ontwikkelen, ook wanneer een machine ze sneller beheerst? Wanneer mogen we een systeem vertrouwen, en wanneer juist niet? Welke technologie willen we gebruiken? En onder welke voorwaarden?

Dat zijn vragen die geen enkele partij alleen kan beantwoorden. Ze vragen om samenwerking.

3. Samen vormgeven vraagt richting

AI is niet één technologie. Het is een stapeling van lagen. Chips en machines. Rekenkracht. Data. Modellen. En de toepassingen die mensen uiteindelijk in handen krijgen. Op de meeste van die lagen zijn wij afhankelijk van anderen. We moeten dus samenwerken.

Maar samenwerking krijgt pas betekenis als we ook weten waar we naartoe willen. Dat vraagt om focus. En focus vraagt om keuzes. Niet alleen over waar we wél op inzetten, maar ook over waar we (nog) niet op inzetten. Want zolang alles prioriteit heeft, heeft uiteindelijk niet prioriteit.

Nederland beschikt over een sterke uitgangspositie door toonaangevend wetenschappelijk AI-onderzoek, een hoogwaardige hightechindustrie en expertise op het gebied van de betrouwbare AI en gespecialiseerde toepassingen. Daarnaast beschikt Nederland over een sterke AI-talentbasis: Nederlandse universiteiten leiden jaarlijks veel onderzoekers op en Nederlandse onderzoekers doen internationaal toonaangevend onderzoek. En daar mogen we echt trots op zijn. Met de nieuwe Talentstrategie van dit kabinet werken we eraan om nóg meer technisch talent binnen te halen en op te leiden.

4. De rol van de wetenschap

En juist bij de uitwerking van de keuzes waar ik eerder over sprak heb ik de wetenschap nodig. Daarom wil ik vandaag niet alleen verhaal houden over AI, maar vooral met u als wetenschappers en jullie als studenten spreken over jullie eigen rol in deze revolutie.

Want wat betekent deze revolutie voor jullie als studenten die vandaag aan jullie nieuwe academische jaar beginnen? Voor de docent die jonge mensen voorbereidt op een wereld die razendsnel verandert? Voor de onderzoeker die nieuwe mogelijkheden ziet ontstaan, maar ook nieuwe vragen moet beantwoorden? En voor de hoogleraar die richting geeft aan de ontwikkeling van diens vakgebied?

Op deze vragen zullen we samen antwoorden moeten formuleren. Niet op basis van aannames of onderbuikgevoelens, maar op basis van gedegen onderzoek, kennis en maatschappelijke dialoog. Want de manier waarop we deze vragen beantwoorden, bepaalt ook de keuzes die we maken. Over hoe we willen leren. Hoe we AI inzetten in onderzoek. En welke richting we als samenleving willen kiezen in het tijdperk van AI.

5. De concrete Nederlandse ambitie en het beroep op de wetenschap

Dus wat vraag ik vandaag van u?

Op dit moment voer ik gesprekken over de rol die Nederland wil spelen in de wereld van AI. In deze snel veranderende omgeving moeten we als Nederland en Europa onze eigen weg nog vinden. Waar Amerika en China ver voor ons uitlopen, met de allergrootste techbedrijven en taalmodellen, moeten we eerlijk zijn: in Europa zijn we daar nog niet. Wij moeten een keuze maken over hoe we onze strategische kracht willen inzetten, en welke rol we willen vervullen op het internationale speelveld van vandaag én morgen. Want we kunnen wel vooroplopen in veilige, betrouwbare en innovatieve toepassingen van AI. Door te bouwen op de kennis, de creativiteit en de samenwerking waar Nederland sterk in is.

Met deze basis kunnen we samen met gelijkgestemde landen onze sterke AI-positie uitbouwen. Met hen kunnen we investeren in kennis en wetenschap. Staan voor betrouwbaarheid en veiligheid. En toegang krijgen tot de allernieuwste modellen. Ik wil bouwen aan een zogenoemde 'middle powers' waarmee we internationaal onze autonomie versterken.

En daar heb ik jullie allemaal bij nodig. Om op basis van onderzoek te helpen bepalen waar we op inzetten. Maar ook waar we bewust niet

voor kiezen. En om de kennis, het talent en de innovaties te ontwikkelen die nodig zijn om onze ambities waar te maken.

Maar daarbij moet ik ook eerlijk zijn. Ik kan niet wachten tot **al** het onderzoek klaar is. Besluiten moeten worden genomen, met de kennis die er op dat moment is. Zelfs als we de gevolgen nog niet helemaal kunnen overzien. Soms kan onderzoek de snelheid waarmee we keuzes moeten maken niet bijbenen.

6. Iedereen moet mee kunnen doen

En bij het maken van deze keuzes heb ik niet alleen de wetenschap nodig. Want voor welke richting we kiezen, bepalen we samen met alle mensen die in hun werk en dagelijks leven met AI te maken krijgen. Met de verpleegkundige die merkt wat AI in de zorg kan betekenen. Met de docent die ziet wat het doet met leren. Met de ondernemer die kansen ziet om te vernieuwen. En ook met de mensen die zich zorgen maken over wat deze ontwikkeling voor hen betekent.

Want welke keuzes we ook maken, het uitgangspunt blijft hetzelfde. Iedereen moet mee kunnen doen. Iedereen moet de mogelijkheid hebben om met deze technologie om te gaan en nuttig in te zetten. Maar we weten ook dat techniek niet neutraal is, en dat we zowel als overheid als wetenschap dus een belangrijke verantwoordelijkheid hebben om er blijvend voor te zorgen dat de techniek iedereen ten goede kan komen.

Ik nodig jullie dus ook van harte uit om mee te denken, en te doen! Want dat is waar jullie, ook als nieuwe generatie wetenschappers, het verschil kunnen maken.

7. De verantwoordelijkheid van de overheid

Dat vraagt ook iets van de overheid. Het is aan ons om ruimte te maken voor innovatie. Om te investeren in kennis, talent en technologie. En om grenzen te stellen waar veiligheid, publieke waarden of onze onafhankelijkheid in het geding zijn.

Want keuzes maken is niet genoeg. Mensen, bedrijven en kennisinstellingen moeten ze ook waar kunnen maken.

8. Slot

Aan het begin van mijn verhaal sprak ik over de campus in Den Haag. Over een universiteit die bewust midden in de samenleving staat. Die ambitie is misschien wel relevanter dan ooit.

We hebben de wetenschap altijd nodig gehad om de wereld om ons heen beter te begrijpen. Om bestaande kennis ter discussie te stellen. Om nieuwe kennis te ontwikkelen. En om nieuwe generaties op te leiden die daar weer op voortbouwen.

Op momenten van grote verandering krijgt die maatschappelijke rol extra betekenis. Dit is zo'n moment.

Al stelt ons voor vragen waarop nog niemand de volledige antwoorden heeft. Over hoe we willen leren en werken. Over wat we aan technologie willen overlaten en wat niet. Over waar we als land onze kracht willen inzetten. Over wie wij zijn als mensen. En over wie wij willen worden als samenleving.

Bij de start van dit academisch jaar is mijn advies dan ook aan jullie: blijf onderzoeken. Blijf vragen stellen. Blijf grenzen verleggen. En breng die kennis naar buiten. Naar de samenleving die jullie allen meer nodig heeft dan ooit.

Ik wens jullie een prachtig nieuw academisch jaar!